

1999ko kaiera

Jon KORTAZAR

1. Maitasunaren ezpalak

Nire eskuetara heldu diren aurtengo lehen poema liburu biak maitasunaren inguruan mugitzen dira. Pili Kaltzadak eman zion hasiera nire poesia-irakurketen urteari bere *Ur tximeletak* testuaren bidez. Ahots berria eta emakume batena. Kurioso da, baina laz ere emakumeak izan ziren lehenak poesia argitaratzeko orduan, Itxaro Bordaren *Orain* hunkigarriaren eskutik. Bestea berriki argitaratu da, Jose Luis Padronen *Ibaia euri-erasotan bezala* izenburuarekin.

Biak agertzen dira gai baten inguruan taiutuak: maitasunaren inguruan, hain zuzen ere, baina maitasunaren ikuspegi desberdin bi eskaintzen dituzte bere orrialdeetan.

1.1. Maitasuna galtzen duenaren hitz gordina da Pili Kaltzadarena, eta agian sentimendua azaltzeko indarrean aurkituko du irakurleak, nire iritziz, liburuaren alderik nabarmenena. Autodestrukzioaren ilunpeetatik ez du ihes egiten poesiaren nitasunaren ahotsak eta maitatu eta maitatua ez izanaren artean mugitzen da idazlearen labirintua.

Sentimenduaren azalpenaren aldetik, noiz edo noiz Kerexetaren *Ezezagun baten koaderno*a etorri zait gogora. Baina alde horretan besterik ez, arras desberdina baitugu espresio moldea. Kerexetarenean narratiboa, hemen lirika sinbolistaren ildoetatik doan hizkera. Noiz edo noiz, baita ere, hirurogeita hamarrekko urteetan asko erabili zen espresaera etorri zait burura, gerora "ttikitasunaren poesia" izenarekin ezagutarazi dena. Abestiaren moldea nabari zailo testuari

askotan, paralelismoa behin eta berriro erabiltzen denean, edo eguneroko hizkuntzaren moldeak agertzen dituenean.

Galtzeko arriskuan dagoenaren tonua da nagusi eta mantendua liburuan eta hitz hauek labur dezakete, agian, liburuaren tonua: "Eta jadanik/ denbora agortu bazaigu ere,/ del egidazu.// Nequak ere/ jakin behar izaten du/ heldu zaiola,/ bete-betean,/ elurra egiteko tenorea".

1.2. Maitasunean burua galdurik duenaren tonua da Jose Luis Padronena. Berea sentimenduaren ospakizuna da: maitasuna bizi du eta kontatu egiten du.

Joera honetatik ondorio bi izan ditu bere poesiak. Batetik, ia dena bihur daiteke testurako erabilgarri: edozein momentu, edozein deskribapen; puntu honetan ugaritasunean badago arriskurik; poemak tentsiorik begiratzuz gero, ez dira maila berekoak guztiak, nahiz eta egunerokotasunaren metaforizazioa, irakurketa eta aldaketa izan poesia honen zutaberi nagusienetarikoa. Bestetik, maitasunaren ospakizuna izan arren, sentimenduak baditu gorabeherak, eta "Ibai beroak" sailaren ondoren "Ibai hotzak etorri", poesia honetan bizitza eta heriotza elkarturik agertzen direlako. Unearen gorazarrea egin ohi du idazleak, jakin dakielako unea desagertu egingo dela, eta unearen hausnarketa eginez salbatzen dela gizakia heriotzatik, transzendentzia puntua bilatzen duen prozesuan. Maitasunarekin batera denboraren joana bildurik agertzen da. Azken batean esanguratsua baita liburuari jarritako izena: ur barrenera, Ibaia, azaletik jausten diren euri tanten jokoak eratzen du liburuaren esanahirik nagusiena. Barnetik doan sentimenduari egunero unea datorkio, ura bata (Ibaia), ura bestea (euria), iraunkorra hura, galgarria bestea. Baina eguneroko eta iraunkor izan baita da ura, bakarra sentimendua.

Unea metaforizatzea maite du Padronek, batzuetan paradoxa, eta esaldi filosofikoa lirikarekin baturik agertzen delarik. Txikitasunaren poesiaren zenbait ezaugarri ere ekarri ditu liburuaren orrialdeetara: paralelismo jokoak, aurrera kasik egiten ez duten poema borobilak. Eta izen soiletan, aditzik gabe, eralkiriko poema luzeak. Izadia eta materiaren izakia biltzen diren tokian hasten da Padronen poesia elkarrizketan.

2. Unibertso txikien egoneza

Emakume poeten lana ugaria izan da poesiaren argitaratzea urri den urte honetan. Irakurleak kontuan hartu beharko luke urriaren hasiera arte, hiru poema liburu berri argitaratu direla –besterik ez– euskaraz.

Gaurkoan 90 hamarkadan hazi direnen lana alpatu nahi nuke. Isabel Diazek Irun Saria irabazi zuen 1998. Urtean, *Ontzi iluna* lanarekin, eta, ohitura denez, aurten argitaratu du liburua Kutzak; Miren Agur Meabek bere *Oi, hondarrezko emakaitz* poemategia Lasarte Ori lehiaketan saritua ikusi zuen, aspalditxo, eta orain *Idatz & Mintz* aldizkariak emango du argitara, bere aleen gehigarri gisa.

Emakumeek, adibidez, Galizian berrikuntza ederra eman diote olerkigintzari, eta ahots berriek poesigintza aldatu egin dute. Asko dira (Olga Novo, Chus Pato, Yolanda Castaño, Enma Couceiro, María Cebreiro) Rosaliaren hizkuntzan lanean ari direnak. Gure artean, ez dira horrenbeste eta urrundik ere ez dute Finisterreko lurraldean duten indarra. Baina Isabel Diazek ere baditu erro galiziarak eta poema bat galizieraz eman du bere liburuan, eta ez frantsesez, irakurle gaizki enteratu batek esan duenez.

2.1. Ontzia eta emakumea

Ontzi iluna liburu hau Isabel Díazen lanean bigarrena da. Aurrekoa ere Ernestina Champourcin Sariketa irabazi ondoren argitaratu zioten poetari. Eta ordukoaren antzera *Ontzi iluna* poema desberdinez osaturiko poemategia dugu. Ardatz nagusia, agian, tituluaren bertan dago. Ontzia emakumearen sinboloa da pentsakizun tradizionalean: gizonen munduan. Berreterretxeren kantorian Margaritak eskuekin ontzia osatzen du eta bertan hartzen du Berreterretxeren odola, hazia, azken batean. Liburuko poema txiki batek adierazi du testuan landu nahi den esanahia: ontzi iluna: gaua da, baina "ontzirik ontziena", emakumea. Nik ordea, nahigo dut beste zerbait irakurri, "ontzia" emakumea da, eta "iluna", gatazkatsua den bere izaera. Unibertso txikia egonezinez eta artegasunez agertzen da, higidura handiz.

Liburua poliedroa da, gai desberdinez osatua. Emakumearen

egoera da, agian nagusi liburuan zehar. Egoera bikoitza, gizonaren azpian bizi da ia bakarrik bere egoera sotilean, baina askatasuna nahi du. Eta Isabel Diazek askotan adierazten du askatasun nahia: "Zeren eta emakumeak gutxitan izan baitira bidaiariak/ (Zergatik baina?). Besteetan, ordea, emakumearen bizitza xume eta sotila, detaileetan oinarritua agertzen da askotan: irria, hitz sotila, esaldia umila barrenaren lasaltzeko: "Ez zaitut galdu nahi/ entzun nahi nuke". Horrek in nahiko eta sobera balitz bezala.

Agian liburuko kontraesanik handiena, gaien artean egin den barreliaketa izan da: bata bestearen atzean agertu dira, gai sentimentalak, bertso laburrak, egoerazko gaiak, haur kantak... Pentsakizunak askotan ematen die sendotasuna liburuko poemel, eta irakurgarriak dira oso testuan han-hemenka agertzen diren zenbait bertso eder. Hauek, adibidez: "betegabeko ametsek/ emakumezko izena dute", edo "Ustedu egin da arbola/ eta honen gainean eraikitako/ sinismen eta balore sistema osoa".

Noizbehinka Atxagaren *Etiopiaren* oihartzunak nabariak dira, baina liburuak badu pentsakizun eta sentimenduen arteko adabaki ez ongi josia, bata alde batetik eta bestea beste toki batetik joango ballira bezala.

Hizkeran ere nabari zailo hori Isabel Diaz: irudi zenbait, eta zenbait hitz bigun agertzen dira, pisu tradizional larregi dute, agian, nire gustuko, baina elkarrizketaren tonua lortzen duenean, amari edo adiskideari eskainitako poema borobiletan, testuek edertasun bitxia lortu dute.

"Neu naiz malerusa" idazti duen emakumeak badu zeresanik gaurko poesiaren alorrean, ontzia iluntasunez beteko bazailo ere.

2.2. *Urtaro esperokoa*

Edozein irakurlek baino hobeto azaldu du Miren Agur Meabek hitzaurre ezin ordainduzko batean zein diren bere liburuen historia eta helburua. 1991. urtean Lasarte-Oriako lehiaketako irabazle, zabalakunde kaxkar baten erruz erdi galdurik izan da poemategi borobil hau liburutegietako apaletan. Juradu hartan egoniko Juan Mari Lekuonak hitz egin zidan liburu honen balioaz aspaldi eta presazko

Irakurketa bat egin nion aspaldi. Bigarren bizitza eskaini diote Labayru Ikastegikoek poema ongi moldatu –moldatuegi, agian?– honi.

Peneloperen mitoan oinarriturik liburuak zazpi zenbaki magikoa darabil infinituaren adierazle. Idazleak moldatu egin du liburu, baina gorde egin du literatura tradizional eta mitoaren arteko kinka. Zazpi zatilok pareka agertzen dira: maitasunaren poz eta nekeak, idaztearen poz eta nekeak, denborari buruzkoak, nahaste-borrastekoak, eta zazpigarrenik ez dago, liburuari bukaera zabal eman nahiz.

Emakumearen ikuspegia da, agian, liburuan nabarmen agertzen dena: bere galderaz osatua, larrialdi batek bultzatuko balu bezala poemaren ahotza diskurtsoaren eraikitza. Horregatik dira poemaren hasierak garrantzitsuak eta indarrez osatuak: irakurlea hasieratik hartu behar du idazleak. Bestela, irudimena esaldiaren barrokismoan –aberastasuna ere deitu lezake norbaitek– kiribiltzen baita. Hiztegiaren hautapenean lan eskerga egin du poetak, baina zenbait irudi zehatz gabeak agertzen dira. Ez dira alferrik igaro zortzi urte, eta pena da, estetika rekargatuegia agertzen delako, aurkikuntza ederraren artean.

Definizioari buruzko poesia da, batzuetan Miren Agur Meaberen lehen liburu honetakoa. Esaldiaren aberastasunean sinonimiaren bila, pilaketa behin eta berriro erabiliz, onomatopeia askotxorekin sentimenduen adierazpenean.

Irakurle honi liburuaren eraiketan eginiko joko arkitektoniko, hizkera eusteko ahalegin bizia, zenbait esaldi indartsu atsegin izan zaizkio, eta etorkizunak emango du estilo bat egin nahi izan duen poeta honen berri.

3. Haurrentzako poesia

Helduentzat eginiko poesiararen uzta urria gertatzen ari den urte honetan, nabarmen ugaritu da, edo ugaritzekotan da haurrentzako beren-beregi sorturiko poesia liburuaren sorta. Berriki agertu da Lutxo Egriaren *Kalezuloko animalien itzalak*, Pamiela argitaletxeko edizio ongi baino hobeki prestatutako argitalpenean, inprentako probetan ezagutzen dut Jaun Juan Kruz Igerabideren *Botoi bat bezala*, euska-

raz eta gaztelaniaz Anaya-Haritza etxeak agertuko duena, eta agerztear omen dago Karlos Linazasorenen lana Aizkorri editorialean.

Haurrentzako egiten den poesiaren hiru adibide, bada.

3.1. Lutxo Egiarena lehen liburua da, egunkarietan asko ibili ondoren. Deian eginiko kolaborazioak ezagutzen genizkion. Badakigu baduela ere poema liburu bat idatzia, kalea noiz ikusiko zain. Tartean haurrentzako zuzenduriko liburu hau eman du argitara.

Ironia eta gogo jokoan oinarrituriko poema laburrak dira liburuan, Grandvilleren marrazkiak eta Joaquin Resanorenak lagun dituela. Zazpi ataletan banatuak, animalia mota askorekin egin du lan Lutxo Egiaren irudimen munduak: animalia zaunkalariak, miaolariak, hegalaria, ttipiak, handiak, bihurriak, eta azken hitzak. Paradoxa eta absurduaren mundutik hurbil, poetak lan berezia egin du poema laburretan alegietan agertzen den kontrako irudia emateko. Animaliak ez dira bertuteen adierazpide, jolasaren eta mundu magikoaren agerbide baino. Kasu honetan errealtatearen malla bigaz egiten da joko: "zaldia/ irrintzika/ xake taulan", beste honetan mingostasunak agintzen du: "Muskerra/ bakardadeaz mintzo zaio/ hiriko poeta gazteari", edo kritika soziala: "Isilak oihua/ isilik garraxia/ isilik berba/ eta isilik txoria./ Gaur goizean ekarri baitute/ telebista berria".

Gaia jarrita balego legez, poetak animalien munduari errebaso eman dio, irribarre xume batez poeman sartzeko eskaintza egiten diola irakurleari.

3.2 Juan Kruz Igarabideren poemetan, ordea, hats poetikoak –lirikoak– pisu handiagoa du. Egiaren animaliak hiritarrak dira, metroan lan egiten dute edo espaloiak zabalduz doaz. Juan Kruz Igarabideren mundua izadian gertatzen da, han ditu bere munduaren erroak. Haurrak ere poemaren barnean agertzen dira, pertsonaia gisa: "Gizonaren irribarrea,/ Emakumearen irribarrea,/ musu bat, eta ni". Ezin zaio hasiera hoberik eman ez bizitza bati ez liburu bati.

Ez da hau erdaraz ematen duen lehen liburua. Igarabidek Hiperion argitaletxe nonbraduan atera zuen *Begi niniaren poemak* liburu orain urte batzuk. Eta euskarazko aldakiaren musikaltasuna fina eta garbia bada ere, eta itzulpenak zenbaitetan horren berri ez badu ematen ere, gaztelarako jokoak zolia da, hala ere.

Herri lirikako metaforizazio prozedura hurbil du Igarabidek, kopia

zaharraren talukera edonon aurkituko zailo. Kontuan hartu beharko genuke sortaldeko filosofiaren mireslea ere izan dugula idazlea eta Japoniako "haiku" forma poetiko labur eta bitxiaren langile eta izan dela denbora luzean.

Botoi bat bezala liburu batua da, narratiboki eraikia. Haurraren jaiotzaren ondoren, egunaren jaiotza dator, mutil koskorren munduari iluna darralo, horrela pertsonaien munduaren kontrapuntu gisa agertzen da izadia. Sentipenen modulazioak, batzuetan alaitasunak, besteetan minak, han pozak, hemen negarrak kontraste jokoak ez ezik, liburuaren jarraipen batua eman dute. Adibidez, 56. eta 57. orrialdeetan agertzen den paralelismoa alpatu beharko genuke: "Haurra pozik : / Loreak jaiotzen zaizkio / poltsikotik". Horren ondoren, naturaren irudi paraleloa eskainiko zaigu: "Adarño ttiki./ Barrez lehertu da/ krik, kiliki".

Metaforizazio prozedurak dira harrigarrien sentimendu fineko poeta honengan: jaiotzen den haurra botoia da, amaren titiak, eguzkiak, bizikleta galdua, buru makur da, etsipenaren sinbolo gisa, logura elefante ilun bi betazalen gainean... eta horrela behin eta berriro, harrigarriak liburuaren argitasuna inoiz estaltzen ez duelarik.

Juan Kruz Igerabide erreferente garrantzitsua gertatu da gure haur literaturan. Liburu aspaldi egin duen bidean beste pausua da.

4. Poeta berrien erronda

4.1. Nortasunaren bila abiaturiko liburu dugu *Nongo nor* izenburupean Jon Alastuik argitaratu duena Oinatiko Potxo argitalzuloan. Argitalteetan faltan argitalzuloetara joan behar idazle berriak. Potxoren lana ere alpatzekoa da. Letra zaletasunez sorturiko joko eta errentarik gabeko saioaldi eta tentaldia ere bada. Adiskide talde baten lanez urtero-urtero bere lanak argitaratu dituzte Lope de Agirre haren gutunetik hasita.

Ez dakit zer nolako zabalkundea izango duen liburu honek, baina *Nongo nor* hau ezagutzeko eskatuko nioke irakurleari. Plaqueette antzeko liburu honek biltzen dituen hamasei olerkiak tankera desberdinekoak dira, eta ahots ugarikoak, tentatzen ari den poetaren

ahotsa oraindik heldu gabe (Ajustui 1971. urtekoa dugu) balitz bezala, tentu desberdinez, modu desberdinak agertuz.

Hitzaurrea idazten duen Gerardo Markuletak hiru sail nagusitan banandu dio lana estreinako poeta honi: erdi aro ukitukoak, geltokiez eta hotelez ari zaiguna eta azkenengoz, sententzia itxurako poemak. Niretzat, "Nongo nor", liburuari izena eman dion poemak adierazten du ahotsaren zentzu nagusia: nortasunaren bila abiatzen denaren burua dago kontutan testu horretan. Nongo nor hori hitz joko harritu batean bere Joanaren Joanaz galdezka ari zaigu, Nemesio Etzanizen testua gogora dakarren etengabeko nor hitzaren deklinabidean. "Bihotz berria estreinatuko" duen poetaren testuak dira hemen zentzudunak. Munduan galduta dagoen nortasunak hegoalderantz egiten du, historia baten bila, batzuetan espazioetan ardura jarrita, besteetan nortasunak eta denborak nahastuz etengabeko jokoan.

Gaurkotasuneko narrazioan oinarrituriko poemak (bidaiak, telefonoak, hotelak) dira, nire iritzirako borobilenak, hunkigarrienak, kontutan hartu behar bada ere, sujerikorrek direla Erdi aroan kokaturikoak, sujerikorrek eta isiltzen den datu baten eraikitakoak, "Gaztelua, urruti" deiturikoan bezala.

"Urteak, galderak, mapak" osatzen dituzte testuaren ardatz nabarietak, eta, agian, hor dira hiru hari ere liburuaren mataza osatu nahi dugunerako. Urteak: behin eta berriro denboraren joana presente baitago poemategian: "hamaika baitira hiltzeko aukerak/ Baina bat bizitzekoa eta berori bakarra". Galderak: batez ere zalantzararena, "Gaztelua, urruti" deiturikoan gertatzen den bezala, poeman ez baita azaltzen zer gertatu den, eta beraz, poemako pertsonalari egindakoaren zentzuaz izango duen galdera geratuko zaio betiko. Mapak, azkenez, bizitza berri baten esperantzarekin.

Horren guztiaren azpitik, baina, badira egunerokotasunaren harian galduriko poemak ("Belarri garbiketan", adibidez), edo erritmoaren mugetan kulunkatzen direnak, besterik gabe ("Bost arrazoi", absurdutik hurbil darabilena poetak).

4.2. Aiausturen kasitik urrun dago, agian, Xabier Olasorena. Sariketen zirkuituetatik ezagutarazi du bere burua Gasteizen bizitako poeta honek, eta liburu partida baten idazle da. Behin irabazi du Ernestina

Champurcin Saria, hirutan Urrutxu eta Zumarragako Udalek eratzen duten Iparragirre Saria. Baina, batetik edo besteagatik, Olasoren lanak ez du arreta handirik lortu zirkuituetan. Poeta bakarti, poeta fin, poeta ondua. Oihartzuna etorriko ahal da bere bidera itzala egiten.

Liburu bi etorri zaizkit eskuetara, biak sariketak argitaratzen dituen Bermingham etxearen eskutik eta Felipe Juaristi lagunari esker: 1998an argitaratu zen *Urtaro*, eta berriki agertu den *Datak eta postdatak*, itxura desberdinekoak baina poema laburrari lotuak. *Urtaro* haikuz osaturiko poema liburua da, badakizue zer den haikua: Japoniako poesian erabiltzen den ahapaldi mota da, oso laburra, zen filosofiarekin lotua eta une batez begiradaren luzea argitzen duena.

Saiatu da, gainera, haikuen neurriak mantentzen, eta liburuaren egiturari, Vivaldiren lau urtaroak kontuan hartuz, ibilbide berbera egiten da. Haikuak, baina, irristagarriak dira, osa zaila bat ona egitea, eta oso erraza asko txar egitea. Gai aldetik, molde desberdin aurki ditzakegu: izadiaren kontenplaziotik sortuak, eta subjektibitatea biltzen dutenak. Haiek dira ugariak, beste hauek, ordea, ez dira maiz agertzen, nahiz eta, nire ustetan interesgarriagoak gertatzen diren: "Zeinen goiz / den/ berandu", bezalakoek sententzia itxura hartzen dute.

Modu askotakoak dira liburuan agertzen direnak, baina larregiak ez ote direlakotan nago: tentsioaren tentsioez, haiku bat orain eta ondoren beste bat, irakurketarako, irakurketa jarraitu baterako ez du betarik ematen egileak. Agian bere eskuera fin eta sentsibiltatez betearen berri izateak ematen dio libururi interesa.

Datak eta postdatak liburuak jarraitzen du poesia *minor*, itxuraz txiki baten bidea: gregeria edo aforismo deitzen dituen prologile lanean arituriko Felipe Juaristik, ohar edo ateraldi ere badira. Haikuen tradizioa ugari ez, baina polita izan badugu gure artean (Juan Kruz Igerabideren haurrentzako poema liburu ederrak, Ailleten Haiku-maiku, berrienak baino ez alpatzearren), liburu honek Albertiren poesia arina dakar burura. Egunerokotasunaren ezpaletatik ateratako poemak ditugu: marra, irudi baino gehiago, apuntea, margo osatua baino lehenago.

Datek egunkari baten berri ematen dute, berriro denboraren ziklotasuna, borobiltasuna gogoratuz, eta hein berean, joan doanaren martxa tragikoa. Postdatek egun bakoitzeko ohar idatzia da.

Ingenioaren jokoan, kontzeptuen joko dantzan denetarik aurki dezakegu: ohar ironiko polita, hitz jokoá, onomatopelaren indarra, firi-firia, hitzen egon eza, iruzurra, deabrukeria txikiak. Guztiak akumulazioaz.

Testuak pilatuz lan egiten duen poeta da Olaso, eta hizkuntzarekin esku fina erakutsi badezake ere, poema laburrekin lan egin arren, luzeegiak egiten zaizkit bere liburuak.

4.3. Guztiz itxura sinbolistan idazti du bere Pello Otxotekok. *Harandiko begiradaren bila* deitu du bere liburua, hau ere Bermingham argitaletxearen eskutik emana.

Izenburuan bertan ageri dira sinbolismoaren metaforarik garrantzitsuenak: begirada: fintasunaren sinbolo eta "haraindiko"aren bila abiatzen den joera.

Poema txikiak dira, gehien batez idazleak eman dituenak. "Maite ditu maite" leloarekin hasita testuak badu kantarekin loturarik, erritmo zoliarekin. "Nor izatearen asegaitz" ageri da liburuan pertsonaia poetikoa, ihes egiten dion izakiaren bila abiaturikoa.

Sinbolismoak aspaldi agertu zuen bere helburua ez zegoela begiek ikusten zuten aldean, baizik eta urrunago agertzen zen mundu batean. Horrela dio testari izenburua eman dio poemak: "Izan ere,/ ez al du merezi/ zeru ilun itzaltsua behatzea/ isolamendu sotilean/ izar-argi bakarra baldin badago ere?/ Haraindiko begiradaren bila" (59).

Ohikoak diren ezaugarriak aurkitu ditzakegu testuan: erritmo jokoak, izen sintagmen pilaketan agerturiko formulak, anaforaren erabilpena, dena sentsibilitatearen agerpenaren alde.

5. Ahotsaren indarra

Erromantizismoarentzat poesia zerbait handia zen, duina, egia ezagutzeko bidea, egunerokotik gora egiten duena, hizkera arrunta mesprezuz tratatzen duena, deuna, zientziak baino hobeto egia zer den dakiena, egia humanistikoa, nola ez?, pertsonarentzat egoki den egia, hizkera aldetik autonomia, maila arruntarekin zerikusirik jakin nahi ez duena. Hegaz goraka egiten duen poesia dugu gure begi ninietan aspaldi geratu dena. Horrelakoxeak dira sariketetara

aurkezten diren original gehienak. Txukun, euskara ondo baino hobeto erabiltzen dutenak, modernismoaren hizkuntzan, sentipenen hiz-kuntzan agerikoak.

Postmodernitateak gauzak aldatu ditu erabat. Eta gaur egun gauzak nondik nora doazen jakitea ez bada erraza ere, editorialetan gurago omen dute goian jarri dugun era horretako poesiarik agertu ez. Ikuspegi erromantikoaren aurkako bi ditugu gure artean gaur. Poesiaren alorrean exkax baino exkaxagoa –oro har eta salbuespenak salbuespen- izan den urtea bukatzera omen datoz biok, eta erabat diferenteak dira sentipenen poesiatik. Gerardo Markuletaren *Hauta-lanierako poemategia* da lehena, eta Martin Etxeberria Garroren *Katiluaren ipurdia*, bigarrena.

5.1. Poetika banarekin hasten dira liburu biak, baina Etxeberria Garrorena hartuko dut kontutan joera baten adierazpide iruditzen zaidalako. Kontrajarpen bortitz batekin hasten du poemategia gazteak: "Infinituaren zatiak/ ikusi nituela/ Idazten ari nintzen/.../ Eta bitartean,/ han zegoen/ katilu txuri txikia/.../ Berak esan dizkidan egiak/ ez dizkit zeruak esango". Zeruaren egiak alde batera uzten dira katilu txiki baten egiaren aurrean: metafisikaren azken aztarnak gaitzetsi dira, errerealismoak, egunerokotasunaren alde. Poetika definitzeko modu argia da behintzat.

Ondoren, "Freskoa" gisa saldu nahi izan duten poesia dator. Agian, errerealismo zakarraren bidetik egindako obserbazioaren poesia da agertzen dena liburuan, batzuetan azalean geratzen dena ("Kamixeta txuriari begira" adibide hurbila ematearren, "Gorka Zanzi-bar"), ironia merke batez poemaren tonua aldatzen duena ("Zerrenda bat hiretzat"), besteetan munduaren ikuspegi lasala ematen duena ("Gure portuak", "Martin"), beti ere bizitzari buruz iritzi ezezkorra ematen delarik: "Bizitza./ Beti haurdun bezala,/ Inoiz erditu gabe".

Badirudi proposamen estetiko ezohizko baten aurrean gaudela: erotismoaren agerbide, eguneroko bizitzaren aparkaleku, begiradaren erresuma da hau, noizbehinka begirada hausnarketa bihurtzen dela, beti ere hausnarketa ezohizko. Hala eta guztiz, eta editoreek beste zerbait esaten badute ere kontrazalean, nik uste, jarraitu dira arriskuak egunerokotasunaren poesia honetan. Egia da, halaber, irudien museo berri bat dakarrela liburuak: hurbiltasunean oinarrituta-

koa, marketan eta iradokortasunean oinarritua: agian, zinemaren erreferentzia kulturalak dira hemen ageri direnak, agian gazteen munduaren ispilua da (marken alpamenak ez dira falta).

Liburuaren balorerik alpagarriena baina, narrazio kutsua da. Ez bakarrik poema bakoltzak duen narraio kutsua (hor dira laukiak, antzerki osoaren argumentua ulertzeko betarik ez bagenu bezala) liburu osoko narrazio kutsua baino. Badira motibo zenbait (katilua, ipurdia, mozkorra) liburuan zehar behin eta berriro errepikatzen direnak, osoari osotasunaren bira emanaz. Bat aipatu nahi nuke, behin eta berriro agertuz, liburuaren zentzua ere agertzen duelako. Bertso soil bat da: "tristurak ere adikzioa sortzen du".

Baina idazleak esan duen gisa –asko baitira idazkerari buruzko alpamenak liburuan: "Nik ez nuen/ idazten ikasi;/ izaten ikasi nuen". Beraz idazkera eta biziera hain hurbiletik lotzen duen idazlearentzat biziera helduak idazkera poetikoaren umotzea ekarriko duelakoa esperoan gara.

Fran Alonso poeta galziarrak liburu bat idatzi zuen *Tortillas para os obreiros* izenburupean. Liburu horretan tortillak egiten zituen emakumearen ahotsa nagusitzen zen, liburu beraz, emakume horren ikuspegitik ematen zen. Berritasuna bilatuz gero, hobe emakume arruntaren ahotsa.

5.2. Gerardo Markuletak aspaldi defendatu du esperientzia poesiaren balioa, eta noizbait joera horretako poetak itzuli ditu euskarara. Ukitu filologiko-ironikoaren esparruan kokatu du bere Hauta-lanerako poema hauek, izenburuan Sarasolaren hiztegia aipatuz (agian, "Poetika IV" an aipatzen den hiztegia?). Poetika batekin hasten da poema-tegi hau: poesiaren indar juxtua gorai patuz, poesiaren goxotasun pobrea, poesiaren ezereza, baina idatzi ostean ere "atzamarra erretzeko arriskua" ere badela gogoratuz. "Atarikoak" lehen sailean poemena izaeraz isuritako hausnarketak aurkeztu ditu poetak.

Minaren inguruan idatzitako liburu dugu hau, eta batasun kontzeptualak eman dio osotasun-haria testuari. Horrek eta idazkera fin baten adierazpideak.

Liburu zabaldu aurretiko Virgilioaren aipu batek gogoratzen duenez. "Minak bere ahotserako bidea urratzen du". Eta horrela egin da poemategi osoan: minak urratu du ahotsa, egin du bide sentipene-

tik hitzetara. Liburuan "hainbat berbamin,/ zenbait herrimin,/ maitemin zerbait". Horrela eratzen da liburuaren egitura: Mineriak, berba minetik sorturiko hitzak, hitz jokoak, pentsamenduak, parodiak, tes-tuen gainean idatzitako testuak.

Herriminak osatzen du liburuko hirugarren aldea "Herrimin ari-
ketak": gorroto eta maite den lur eta herri baten inguruak. Egilearen adiskideei gutxien gustatzen zaien atala. "Inondar" gisa bere burua alpatu duena saiatzten da gure errealtatea gotor izan den itsasoan marinel zaharra izaten, eta batzuentzako eta besteentzako kritika aurkitzen den ataleko joera ezezkorra da, mende bukaerako semeari dagokion gisa.

Laugarren atala, "Maitemin ariketak", liburuko borobilena dela-kotan nago. Esperientzi poesiak beti jo zuen elegiaren bidetik, eta hemen bat baino gehiago aurkitzen dira. Baina ahotsen ugaritasu-nak, eta maitasunari buruz emandako ezpala desberdinek osatzen dute atalaren balio nagusia. Testuetan nabari da oraindik Markuletak bere testuei ematen dien hotsasun urrundua, baina arnasa zabalagoa da, hizpidea zabalagoa, eta irudi soilaren gainetik (egon badiren arren horrelako bertso-lerro gutxiko testuak) egileak utzi dio irakur-leari arnasa hartzen.

Liburuan badirudi idazleak testuak idazten dituela, eta joera me-tatestuala erraz ikusten da testuan, baina poemaren alorra laugarren atal honetan ageriago geratu da, eta agian, horregatik da gustaga-riagoa maitasunari buruzko ikuspegi ironiko hau.

Bibliografia

- AIASTUI, Jon: *Nongo nor*. Potxo. Oinati, 1999.
- DIAZ, Isabel: *Ontzi iluna*. Kutxa, Donostia, 1999.
- EGIA, Lutxo: *Kalezuloko animalien itzalak*. Pamiela, Iruña, 1999.
- ETXEBERRIA GARRO, Martin: *Katiluaren ipurdia*. Alberdania, Irun, 1999.
- IGERABIDE, Juan Kruz: *Botoi bat bezala*. Anaia-Haritz. Madril, 1999.
- KALTZADA, Pili: *Ur tximeletak*. Erein, Donostia, 1999.
- MARKULETA, Gerardo: *Hauta-lanerako poemategia*, Erein, Donostia, 1999.
- MEABE, Miren Agur: *Oi, hondarrezko emakaitz*. Labayru, Bilbao, 1999.

- OLASO, Xabier: *Datak eta postdatak*. Bermingham, Donostia, 1999.
- OLASO, Xabier: *Urtaro*, Bermingham, Donostia, 1998.
- OTXOTeko, Pello: *Haraindiko begradaren bila*. Bermingham, Donostia, 1999.
- PADRON, José Luis: *Ibaia euri-erasoetan bezala*. BBK. Bilbao, 1999.